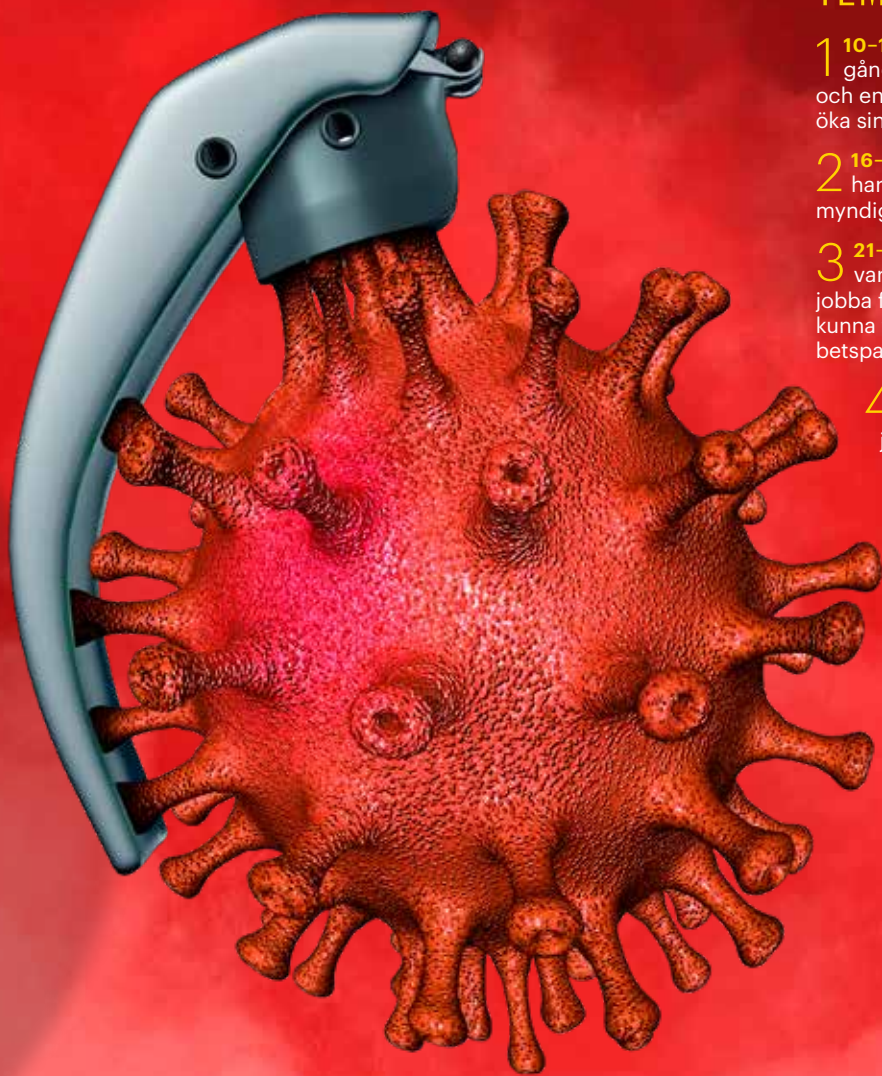

På några månader har världen förändrats genom den pandemi som drabbat människor i många länder. Åtgärderna mot det nya coronaviruset har påverkat många rättigheter och pressfriheten har begränsats i många länder.

I SKUGGAN AV

TEMA CORONA

- 1 10-15 MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER.** Utegångsförbud, övervakning med appar och en chans för auktoritära härskare att öka sin makt.
- 2 16-20 PRESSFRIHET.** I många länder har journalisters möjligheter att granska myndigheterna försvårats i en kritisk tid.
- 3 21-27 JOBBET SOM HÄLSOFARA.** Det var många som under våren fortsatte jobba för att nedstängda samhällen skulle kunna fungera. I värsta fall kunde ett arbetspass innebära en fara för livet.
- 4 28-29 AMNESTYGRUPPER.** Vi berättar om hur Amnestygrupper jobbat i isoleringen.
- 5 30-32 UNGERN/POLEN.** För de auktoritära regeringarna i Ungern och Polen blev pandemin en chans att ytterligare stärka kontrollen.
- 6 33 KRÖNIKA.** Lise Josefsen Hermann beskriver hur covid-19 slog mot Ecuador.

PANDEMIN

När demokratin försvinner i pandemin

I Ungern och Polen har de auktoritära ledarna använt pandemin för att stärka sitt grepp. Nu fruktar regeringskritiker både övervakning, höga böter och fängelsestraff, när de kritiserar makthavarna.

TEXT: JOAKIM MEDIN

DIKTATOR? Premiärminister Viktor Orbán och hans parti röstade den 30 mars igenom lagar som i praktiken ger Orbán oinskränkt makt.

FOTO: WIKIPEDIA

När EU-parlamentet den 14 maj samlades till en särskild debatt om åtgärder som Ungern vidtagit för att bekämpa coronapandemin, såg EU-kommissionens vice ordförande *Vera Jourová* det nödvändigt att ta demokratin och yttrandefriheten i försvar.

”Kampen mot desinformation borde inte och får inte begränsa våra demokratiska värderingar, inklusive möjligheten att ha en rättvis demokratisk debatt där olika röster kan höras”, sade EU-kommissionären.

Det här borde vara en självklarhet i EU. Men några dagar innan EU-debatten hade det uppdagats att ungersk polis börjat gripa och förhöra samt göra husrannsakan hos medborgare, blott för att dessa skrivit regeringskritiska saker i sociala medier. Allt i enlighet med en lagskärpning som regeringspartiet drivit igenom – formellt i syfte att stoppa samhällsfarlig desinformation om coronapandemin.

På många håll i världen har det varnats för att auktoritära ledare utnyttjar coronapandemin för att ytterligare stärka sina positioner. I EU har det särskilt ta-

lats om Ungern, där *Viktor Orbán* i slutet av maj firade tio år som landets premiärminister. Ungern utlyste ett undantagstillstånd den 30 mars med anledning av pandemin. Regeringspartiet *Fidesz* använde sin absoluta majoritet i parlamentet för att ge Orbán kraftigt utökade maktbefogenheter och rätten att styra genom dekret. Orbán har kungjort mer än 200 dekret och *Fidesz* har stiftat flera nya coronarelaterade lagar, som fått kraftig kritik för att bryta mot demokratiska principer.

slutet av maj angav regeringen den 20 juni som slutdatum för undantagstillståndet och Orbáns dekretstyre. Regeringen sade även att man förväntar sig en ursäkt från alla kritiker som riktat ”ogrundade attacker” mot Orbán.

Aron Demeter vid Amnesty International i Ungern förklarar att Orbánregeringen egentligen inte gjort något nytt under pandemin.

– Undantagstillståndet har bara gjort det lättare och snabbare för Orbán att genomdriva sin politik. Att lämna ifrån sig makten nu blir ett mycket bra tillfälle för honom att kunna säga att alla kritiker haft fel och att

han är Europas mest demokratiska ledare.

En lång rad åtgärder och nya lagar som regeringen hunnit införa, ibland också motiverat med hänvisning till pandemin, kommer även att stanna kvar permanent. Orbán har exempelvis minskat de lokala

Aron Demeter

myndigheternas makt och resurser. Regeringen har skaffat sig rätten att utropa ”speciella ekonomiska zoner” i samhällen med viktiga storföretag, vars skattebetalningar ska tillfalla länsmyndigheterna istället för de lokala myndigheterna. Syftet är officiellt att finna medel för att återstarta ekonomin efter pandemin.

– Detta är en tydlig hämnd för att op-

positionspartier lyckades vinna i många samhällen i lokalvalen i oktober 2019. Även Fidesz-styrda samhällen har drabbats av detta men i deras fall har de fått ekonomisk kompensation, säger Aron Demeter.

Värst kritik har den lag fått som lett till polisgripanden. Enligt den kan alla som sprider falska och oroväckande uppgifter relaterade till pandemin hädanefter dömas till upp emot fem år i fängelse. Det finns en utbredd oro för att lagen kan användas för att sätta munkavle på såväl regeringskritiker som granskande journalister och deras källor. Ett antal exempel tyder redan på en avsedd effekt.

En annan, angränsande lag som träder i kraft den 1 juli ger den ungerska underrät-

HEMBESÖK.

Ungersk polis började i maj gripa och förhöra regeringskritiska medborgare och har i somliga fall själv släppt bilder av insatserna.

FOTO: SKÄRMDUMP FRÅN DEN UNGERSKA POLISMYNDIGHETEN

PROTEST I CORONATID. Demonstration med social distansering i Gdańsk den 15 april mot förslaget om ännu hårdare abortlag i Polen och kriminalisering av sexualundervisning.

FOTO: ADAM WARSZAWA/ EPA/TT

telsetjänsten rätten att övervaka och begränsa människors internetanvändning, om den uppfattas strida mot ”ungerska intressen”. Aron Demeter säger att folk har gjort olika tolkningar om vad lagen kan betyda, eftersom den i likhet med många andra av Orbáns lagar är luddigt formulerad.

– Vissa tolkar det som att detta öppnar dörren för massiv statlig övervakning. Jag tror att den snarare kommer leda till bevakning av lokala myndigheter. Den ungerska underrättelsetjänsten agerar idag utan en ordentlig parlamentarisk översikt och detta

FREEDOM HOUSE

NÄR ORGANISATIONEN FREEDOM HOUSE den 6 maj presenterade en rapport om tidigare kommunistländer i Europa och Centralasien klassificerades Ungern inte längre som en demokrati. Landet anses befinna sig i en gråzon mellan demokrati och auktoritär styre. Regeringen i Ungern avvisade rapporten och menade att Freedom House fungerar som en ”knytnäve” för ”Soros nätverk” och syftande på den amerikanske miljardären **George Soros** som har ungersk-judisk bakgrund. **Viktor Orbán** har länge anklagat Soros för att lägga sig i Ungerns affärer.

skapar en berättigad rädsla hos ungrare, säger Aron Demeter.

Aven i Polen har makthavarna kritiserats för att under undantagstillståndet ha infört åtgärder mot corona som tar ytterligare steg i en redan auktoritär riktning. Regeringspartiet Lag och rättvisa (PiS) gjorde sitt yttersta för att försöka arrangera ett presidentval den 10 maj, trots att pandemin hade satt stopp för såväl politiska kampanjmöten som alla medborgares möjlighet att rösta i vallokaler.

Draginja Nadazdin är chef för Amnesty International i Polen och hon ser hur regeringen i Warszawa framför allt har påverkat yttrandefriheten och rätten till sammankomster:

– Regeringen har nu underlåtit flera av begränsningarna i samhället. Men det finns fortfarande ett förbud mot offentliga sammankomster och kraftigt höjda böter mot de som anses bryta mot lagen.

Polska regeringskritiker har genomfört protestaktioner mot såväl försöket att arrangera presidentvalet, som PiS försök att i april ytterligare skärpa abortlagstiftningen och samtidigt förbjuda sexualundervisning i grundskolan. Vissa demonstranter har fått höga böter på över 20 000 kronor för att ha brutit mot distansreglerna, trots att de i mediernas bilder syntes hålla distans och bära mask.

När den sittande presidenten *Andrzej Duda* som har band till PiS reste runt på sin kampanjturné, innan presidentvalet ställdes in, så arrangerades det flera möten med regeringsanhängare.

– Men enligt vår information så har inga av dessa människor mottagit några böter för att ha brutit mot distansregler, säger *Draginja Nadazdin*.

Risken med långvariga och höga böter är att de kan fungera avskräckande för de aktivister från civilsamhället som under de senaste åren varit drivande bakom de viktiga demonstrationerna mot PiS. *Draginja Nadazdin* tror att flera av dem kommer bli rädda för att delta i protester framöver, inte minst för att böterna utdöms omedelbart och inte är möjliga är överklaga:

– Vissa kommer tänka att de inte har råd att gå till protester. Särskilt om protesterna riktas mot regeringen. ■■■